

SÁMEDIGGI SAMETINGET

Nordland fylkeskommune

NORD-TRØNDELAG FYLKESKommUNE

SØR-TRØNDELAG
FYLKESKommUNE

HEDMARK
FYLKESKommUNE

Årjelsaemien laavenjostoelatjko boelhken 2010-2013

Dah laavenjostoeguejmieh leah Saemiedigkie Nøørjesne, Nordlaanten fylhkentjielte, Noerhte-Trøøndelaagen fylhkentjielte, Åarjel-Trøøndelaagen fylhkentjielte jìh Hedmaarkhen fylhkentjielte.

Latjkoen ulmie

Saemien kultuvrem, giëlem jìh siebriedahkem nænnoestidh jìh vâajnoes darjodh.

Latjkoen vâarome

- Dah saemieh leah akte aâlmege aktine tjâenghkies histovrine, kultuvrine, giëline jìh vùekiejgumie
- Dihte latjkoedtja akten ihkuve tjâadtjoen laavenjostose sjiehteladtedh guejmiej gaskem, dejnìe aamhtesinìe mah leah saemiej bîjre, jìh saemien dajvine årjelsaemien fylhkine.
- Dah guejmieh tjuerìeh aktem eadtjohke diëdtem ektesne vaeltedh edtja saemien kultuvrem jìh siebriedahkejìelemem gorredidh jìh evtiedidh.
- Tjuara dam årjelsaemien siebriedahkem nænnoestidh, jìh dihte saemien siebriedahke tjuara nuèpìeh utnedh jìjtjemse evtiedidh jìjtsinìe ulminè.
- Dihte latjkoedtja viehkìehtidh dam årjelsaemien dajvem evtiedidh ektine dejnìe nasjovnale saemiepolitihkine jìh dej gaskenasjovnale diëdtigumie
- Fylhkentjìelten ráalle goh regìjovnalpolitihkeles aktøøre hijven nuèpìeh laavenjostose jìh evtiedæmman vadta årjelsaemien dajvesne

Dah guejmieh daejnìe bæjhkoèhtìeh dah daan bîjre ráårestalleme:

Vuekieh

Dah saemieh jaarjelsaemien dajvesne veasoeh jih leah vyøseme, jih dajvem nåhtadamme guhkede gietjeste. Dihte dajve stoerre jih jáhta jijnjh politihkeles jih reeleles raasti rastah. Daate tsihkestahta aktem tjáenghkies jih állesth barkoem fylhkenraasti dáaresth, edtja dam jaarjelsaemien áálmegen daerpiesvoeth jih iedtjh vaarjelidh. Dah guhkies geajnoeh jih ihke saemieh dan bárrode veasoeh dorje guktie dah faalenassh jih institusjovnh, mah edtjeh dam jaarjelsaemien áálmegem gaagkestidh, tjuerieh bárrode árrodh, jih biejesovvedh ovnessie maadthsijjide dejnie golme dajvine. Uvtemes edtja joekoen darjomh dáarjoehtidh mah lea nyjsenæjjide jih noeride.

Jijnjh ovnessie saemien jih nøørjen institusjovnh dennie jaarjelsaemien dajvesne dam jaarjelsaemien áálmegem gaagkestieh.

- Dihte jaarjelsaemien siebriedahke nænnoes institusjovnh daarpesje edtja dejtie saemien iedtjide gorredidh.
- Daerpies nænnoes nedteviermiejugmie dej ovnessie institusjovni gaskem edtja daan-beajjetje vierhtieh bøøremeslaakan nuhtedh.

Saemien kultuvre jih siebriedahke leah behtjiedimmien nuelesne dehtie nøørjen stoerresiebriedahkeste gellielaakan. Dam maahtha jalloedidh aktine eadtjohke jih voerkes soejkesjimmine fylhken daltesinie. Daate joekoen vihkeles gosse ussjede dan báatsose mij dajvem nuhtie jijnjh tjieltine. Dihte krøøhkeme saemien kultvrese, jieliemasse jih siebriedahkeevtiedæmman tjuara soejkesjimmine sjiehteladtedh guktie ij dejtie aejtieh, bene guktie dah evtiedimmienuepieh áadtjoeh.

- Dah guejmieh sijhtieh viehkiehtidh dejtie saemien gyhtjellasside buartan biejedh gaajhkene giehteldimmiesuerkine, jih buerebe bievnesh vedtedh altese laavenjostoguejmide juktie dam barkoem saemien gyhtjellassigujmie nænnoestidh.
- Dah guejmieh sijhtieh laavenjostosne dej jeatjah aktøørigujmie viehkiehtidh maahtoem gyhtjellassi bijre evtiedidh, ovnessie faagesuerkiej sisnjeli.

Gaskenasjovnale tjelmiejugmie lea saemien, jih joekoen jaarjelsaemien gie, átneme goh hávhtadihks gielh. Edtja gielen evtiedimmienuepieh gorredidh g.j saemielaaken tjirrh. Gorredimmie jih evtiedimmie dehtie saemien gieleste tsihkestehtieh dah maanah jih noerh riektes nuepieh áadtjoeh dam gielem lieredh jih aaj dam nåhtadidh.

- Byøgkeles áejvieladtjh diedtem utnieh meatan árrodh aktem eadtjohke diedtem vaeltedh juktie dam saemien gielem gorredidh jih evtiedidh ovnessie daltesinie. Dah guejmieh tuhtjeh daerpies darjomigujmie aelkedh edtja dam jaarjelsaemien gielem jealajidh.

Gylhkentjielh dam áejviediedtem dan jaarhkeøøpheptæmman utnieh, jih diedtem utnieh eadtjohkelaakan meatan árrodh dam saemien gielem gorredidh jih evtiedidh jaarhkeskuvline. Reaktaváaroemisnie øøpheptimmielaakesne lea aaj dej geerve almetji reaktah maadth- jih jaarhkeøøpheptæmman, jih destie aaj akte sjiere reakta øøpheptimmiem áadtjodh saemiengielesne.

- Dah guejmieh sijhtieh barkedh juktie eensi saemien faalenassh aarhskuvle,- maadthskuvle jñh jaarhkeskuvledaltesisnie gorredidh, jñh aaj faalenassh mah Leah sñehtesjamme dan jollebe øøhpehtømman. Tsihkestahka vielie staateles beetnehvierhtieh tjñeltide jñh fylhkentjñeltide bætieh edtja maahtoelutnjemem saemien buektiehtidh.

Båatsoe lea dihte vihkelommes jieleme åarjelsaemien dajvesne, bene seamma aejkien aaj dihte vihkelommes kultuvreguedtije biehkje. Jieleme nåakelaakan dam bigkemem dejnie dajvine tøøllie, jñh gosse juvrh pleekieh. Akte lihke laavenjostoe laavenjostoe guejmiej gaskem daej gyhtjelassi bijre lea dan åvteste vihkeles. Aaj vihkeles dejtie nupeide vuartasjidh dam båatsoem vijriebasse evtiedidh, g.j. vielie aarvoesjugniedimmien tjñrrh jieliemisnie.

- Dah guejmieh sijhtieh viehkiehtidh dam govlesadtemem bueriedidh dan dajveåtnoen bijre, tjñlteraasti dåaresth
- Aarvoesjugniedimmiem båatsosne lissiehtidh

Duedtie dennie åarjelsaemien dajvesne lea vihkeles goh kultuvreguedtije, goh akte biehkje mij identitetem sjugnede jñh goh saemien jieleme. Duedtie maahta vielie barkoesijjeh buektiehtidh, jñh lea aaj vihkeles gosse edtja saemiengielem nånnoestidh.

Sijjeh gusnie maahta kultuvrine giehtelidh lea vihkeles edtja maahtoem jñh jielemh evtiedidh, jñh kultuvrelle jñh sosijale baanth nånnoestidh jñh våaromem tseegkedh dan tjåenghkies identifikasjovnese.

- Dah guejmieh sijhtieh barkedh dam aktivyøki barkoem våajnoes darjodh kultuvren jñh jielemen gaskem, bene aaj sijjiem sjugniedidh daaletje kultuvrese goh daanhtsoe, teatere, musihke, lidteratuvre j.v.

Dahkoesoejkesje

1. Giele

Gaskenasjovnale tjelmiej tjñrrh dellie saemien akte hånvtadihks gieles, jñh åarjelsaemien lea dej saemien gieli gaskem mij lea støøremes vaahresne gaarvanidh. Vååjnoe goh dah tjñrrehtamme gieledarjomh hijven orreme gielen jealajimmeste, bene annje lea vihkeles gielebarkojne jaarhkedh. Dah guejmieh sijhtieh dannasinie barkedh gielejarng h tseegkedh Aarbortesne jñh Snåasesne, jñh Aajege saemien gieles – jñh maahtoearngem Rørosesne vijriebasse evtiedidh.

- Dah guejmieh sijhtieh viehkiehtidh dånarjelidh reerenassen dahkoesoejkesjem saemien gielide.
- Tjuara sjerelaakan bæjese vaeltedh dejtie haestemidie mah båateme saemien gieli reeremedajven gielhtie.
- Dah guejmieh sijhtieh skreejrehtidh vielie dotkemasse åarjelsaemien gielen sisnjelen

2. Øøhpentimmie / Maahtoe

Dah gielehaestemh Leah lihke ektiedamme øøhpentimmiefaalenassese. Dah guejmieh edtjeh barkedh guktie nuepie sjædta aktem allesth øøhpentimmie tjrrehtidh saemien faagi sisnjeli. Dah guejmieh sijhtieh joekoenlaakan fokusem biejedh buerebe daajroesvoetese jih vielie staateles beetnehdaarjose fylhkentjæltide jih tjæltide, juktie Maahtoelutnjemem – saemien illedh.

Fylhkentjæltih jih Saemiedigkie edtjeh ektesne barkedh juktie

- däärrehtimmie bueriedidh lohkehtæjja faamojste
- tseegkedh jih iktedidh daaletje jih orre stipendeøørnegh jollebe øøhpentæmman
- nedteviermiebigkemem nænnoestidh
- learoevierhtieh evtiedidh
- saemien maahtoem gorredidh lohkehtæjja-øøhpentimmesne
- däärrehtimmie bueriedidh learohkijstie jih studentijste
- geerveøøhpentimmie nænnoestidh saemien gielesne

Dah guejmieh edtjeh ektesne staateles jih tjæltien æjvieladtjh meatan vaeltedh daennie barkosne.

Dah guejmieh sijhtieh aktem nedteviermie tseegkedh Saemiedigkien jih sjoøhtehke jaarhkeskuvli gaskem.

Dah guejmieh sijhtieh vuarjasjæmman tjæltie maahtoste sjæhteladtedh, jih barkoepryøveste sjoøhtehke faagesuerkine, gosse lea saemien tjæltie maahtoen bjrre.

Fylhkentjæltih jih Saemiedigkie sijhtieh barkedh aktem ferriedihks faageøøhpentimmie gorredidh saemien baatsosne jih duedtesne. Dah guejmieh sijhtieh barkedh ihke vielie liehtæjjasijjeh baatsose jih duadtan jaarjelsaemien dajvesne tseegkesuvvieh. Dah jaarhkeskuvlh, mah diedtem utnieh duedtien jih baatsoen faageøøhpentæmman, jih aaj sjoøhtehke guejmieh, sijhtieh barkedh guktie dah skuvlh nuekies vierhtieh aadtjoeh guktie dah dam barkoem eensilaakan dâhkasjeh.

Dah guejmieh sijhtieh ektesne aktem lohkemeprogrammem evtiedidh dan jaarhkeskuvlese. Programmen ulmie edtja årroth ij naan learohke edtja jaarhkeskuvlem illedh bieleden dam vihkelommes daejremem utnedh saemien histovrije, kultuvren jih siebriedahkejielemen bjrre.

3. Bievnes

Dah guejmieh aktem tjængkies diedtem utnieh ihke dah årrojeh jih byøgkeles suerkieh fylhkesne maahtoem utnieh saemien gyhtjelassi bjrre. Dah guejmieh sijhtieh jjtsh nedtesærojne jih jeatjah vuekine sjoøhtehke bievnes saarnodh.

Saemiedigkie edtja bievnes vedtedh nedtesærojne jih bievnesehælojne fylhkentjælti barkoen bjrresaemien gyhtjelassigujmie.

Fylhkentjæltih jih Saemiedigkie sijhtieh laavenjostosne bievnedh Saemiedigkien bjrre, Saemiedigkien veeljemelâhkoe bjrre jih saemiedigkieveeljemem bjrre dejtie barkijidie, learohkidie jih årrojidie dejnie fylhkentjæltine. Guessieh fylhkentjæltien institusjovnine edtjeh aaj dagkerh bievnes gaavnedh

fylhkentjälten nedtesijjine j̄ih biävnesehällojne. Saemiedigkie edtja tj̄ieltide faasseldidh biävnesetjaalegigujmie Saemiedigkien, saemielähkoen j̄ih saemiedigkieveeljemen bijre, j̄ih aaj biävnedh j̄ih bihkedidh gosse daerpies.

Dah biävnesht edtjeh dan gähkese gåarede, aaj saemiengielesne årrodh.

4. Meedija

Dah guejmieh sijhtieh barkedh aktem ällesth meedijafaalenassem buektiehtidh TV'esne, raadijovesne j̄ih plaerine. Edtja joekoenlaakan däärjoehtidh programmh maanide j̄ih noeride evtiedidh. Byøroe aaj aktem stipendeøornegem evtiedidh edtja däärrehtimmiem bueriedidh saemien gielebarkose meedijan sisnjelen.

5. Dajvereereme kultuvrevaarjelimine

Dah fylhkentjälth j̄ih Saemiedigkie sijhtieh laavenjostedh dajvereeremen aamhtesi bijre Planforumen tj̄irrh.

Fylhkentjälth j̄ih Saemiedigkie sijhtieh däärjoehtidh j̄ih bihkedidh dejtje tj̄ieltide dennie jaarjelsaemien dajvesne gusnie bovtsigujmie giechtele, guktie aktem bøøremeslaakan dajvereeremem buektehte mij dam saemien båtsoem gorrede. Dah guejmieh edtjeh aktem vielie åeliedihks laavenjostoem darjodh reeremen bijre kultuvrevojhtesistie kultuvrevaarjelimmielaaken mietie, m. mieriedimmie faageles diedtejoekedimmien bijre kultuvrevojhteselaaken mietie, 3. § laavenjostoediedte.

Dah guejmieh diedtem utnieh laavenostoetjåanghkoeh tj̄irrehtidh fierhten jaepien, kultuvrevaarjelimmien j̄ih dajvegyhtjelassi bijre reereles daltesisnie.

6. Kultuvrejarng h j̄ih museumedarjome

Sijti Jarng, Saemien Sijte j̄ih Rørosmuseet Leah joekoen vihkeles sijjeh dan kultuvre- j̄ih museum-darjomasse.

Dah guejmieh edtjeh barkedh juktie nænnoestidh tj̄aeleldh bæjhkoehtimmiem, gorredimmiem j̄ih øøhphtsem dehtie saemien kultvrehistovrijeste dajvesne.

Dah guejmieh dam tseegkeme nasjovnale museumenedteviermiem däärjoehtieh, j̄ih sijhtieh Saemiedigkien j̄ih fylhkentjälten reeremediedtine viehkiehtidh guktie minngemosth dan bøøremeslaakan sjædta goh gåarede. Nedteviermien ulmie lea laavenjostoem museumi gaskem evtiedidh, mah saemien kultvrehistovrijem utnieh goh akte biehkje altese darjoste.

Dah guejmieh edtjeh barkedh guktie Saemien Sijte evtiesåvva aktem nedteviermiesijjijem utnedh saemien museumbarkose daennie dajvesne, museumjarkelimmien mietie. Vihkeles laavenjostoeårganh sijhtieh årrodh dah jeatjah saemien museumh, Sijti Jarng, Rørosmuseet, saemien institusjovnh Sveerjen bielesne, j̄ih jeatjah laavenjostoeguejmieh.

Saemiedigkie lea aamhtesisnie 32/02 ”Sametingets politikk for det sørsamiske området” nænnoestamme

Saemien Sijtem jih Sijti Jarngem vijriebasse evtiedidh guktie dah aktem gamte kultuvrejarngefunksjovnem utnieh dajvesne. Dihte saejhta jiehtedh dah guejmieh Saemiedigkiem daarjoehtieh dennie barkosne Saemien Sijtem evtiedidh. Vuartesjh Saemiedigkien naennoestimmie aamhtesisnie 43/02.

Dah guejmieh sijhtieh barkedh vijriebasse evtiedidh aktem kultuvrepaarhkem ektiedimmesne Sijti Jarngese, Aarbortesne. Dihte paarhke edtja goh maahtoeeohpehtaejja aarrodh aarjelsaemien bigkemevuekeste.

Dah guejmieh edtjeh seamma tijen barkedh hijven jih gellielaaketje gaavnedimmiesijjeh evtiedidh saemien kultuvrese dejnie golme regijovnine aarjelsaemien dajvesne.

7. Gærjagåetie

Dah guejmieh edtjeh viehkietidh bievnesh jih bihkedassem gaskemsh juekedh, sinsitnien faageles gærjagåetietjåanghkojne meatan aarrodh jih laavenjostedh kuvsji jih jeatjah oohpehtimmiedarjomi bijre saemien lidteratuvresne, kultuvresne jih gærjagåetiedienesjinie dejtie barkijidie skuvle- jih almetjegærjagåetine.

Dah guejmieh sijhtieh viehkietidh dam aarjelsaemien maahtogærjagåetiem evtiedidh Sijti Jarngese. Tjuara dam giehteldimmiem bæjjese bigkedh guktie gærjagåetie, ektine Saemiedigkien gærjagåetine jih Nordlaanten fylhkengærjagåetine, maahta aktem eatjohke aktøorem aarrodh aarjelsaemien maahtoebigkemisnie. Dah guejmieh edtjeh naennoestidh jih evtiedidh dejtie aarjelsaemien gærjabusside Aarbortesne jih Aarjel-Trøndelaagesne. Vihkeles abpe aarjelsaemien dajve aktem gærjabussefaalenassem aana. Dah guejmieh sijhtieh dan avteste barkedh aktem orre gærjabussem aestedh Aarjel-Trøndelaagesne.

Dah guejmieh sijhtieh barkedh dam gærjaveahkam aarjelsaemien lidteratuvresne stueriedidh jih orrestidh dejnie aarjelsaemien gærjabussine.

8. Teatere

Teatere akte vihkeles tsavtshvierhtie edtja aarjelsaemien kultuvrem, gielem, identitetem jih jittjedomtesem naennoestidh. Dah guejmieh edtjeh ektesne barkedh aktem eensni vaaromem giehteldæmman gorredidh Aarjelsaemien Teaterasse.

9. Kultuvreøørnedimmieh jih festivalh

Dah guejmieh tuhtjeh hijven øørnedimmiejgumie kultuvre-jih gaarsjelimmien sisnjelen jih festivaligujmie, jih sijhtieh barkedh dejtie darjomidie naennoestidh dennie aarjelsaemien dajvesne.

10. Staaresaemieh

Dah guejmieh sijhtieh laavenjostedh stueribe fokusen bijre dej staaresaemien haestemi bijre, jih laavenjostose skreejrehtidh stoerrestaari gaskem.

11 Jielemeevtiedimmie

Dah guejmieh sijhtieh laavenjostedh evtiedimmien, vuesiehtimmien jih tjielkestehemen bijre saemien jielemepolitihkeste.

Dah guejmieh vuesiehtieh dan laavenjostoelatjkose Saemiedigkien jih Innovasjovne Nøørjen gaskem jih sæjhta viehkiehtidh dam latjkoem däärjelidh.

Saemiedigkie edtja meatan sjidtedh dennie barkosne fylhken soejkesjigujmie jih dej baaltese soejkesjetjaatsegujmie, juktie darjomh iktedidh edtja dam jaarjelsaemien siebriedahkem evtiedidh.

Dah guejmieh bæjhkohtieh vihkeles sjiehteladtedh ohtjegiehteldæmman dejnie jaarjelsaemien dajvine. Dah guejmieh sijhtieh laavenjostedh juktie aktem buerebe sjiehtesjimmiem buektiehtidh dejstie tsavtshvierhtijste regijovnesne dan ohtjegiehteldæmman jih kultuvre goh jieleme.

Dah guejmieh sijhtieh barkedh saemien entreprenøvoetem nænnoestidh.

Dah guejmieh sijhtieh barkedh dam båtsoem goh jieleme vijriebasse evtiedidh. Båtsoe viehkehte vihkeles aarvoeh sjugniedidh dennie jaarjelsaemien dajvesne, lissine dihte akte vihkeles kultuvreguedtije. Dah guejmieh sijhtieh kultuvrebasert jielemeevtiedimmiem däärjoehtidh edtja dam jaarjelsaemien båtsoem kultuvrelle sjierevoetem gorredidh. Juvre jih bigkeme eatnamisnie Leah akte stoerre aajhtoe båtsoebårran. Dah guejmieh sijhtieh darjomi bijre laavenjostedh mah maehtieh skaara-ulmide heerredidh.

Dah guejmieh sijhtieh prijoriteredh darjomh mah Leah sjiehtesjamme noeride jih nyjsenæjjide juktie dam bætijen aejkien gorredidh jaarjelsaemien båtsose.

Dah guejmieh sijhtieh laavenjostedh åtnoen bijre dehtie saemien kultuvreste fealadimmesne. Vihkeles aktem tjielkevoetem jih saetniesvoetem gorredidh, guktie dah saemien iedtjh, njoelkedassh jih vuekieh Leah.

Dah guejmieh Leah siemes viehkiehtidh duedtiem evtiedidh, guktie dihte akte jielije saemien jieleme sjædta, jih mierietsiehkide duadtan bueriedidh goh kultuvre, faage jih jieleme. Juktie maahtoem nænnoestidh jih vielie almetjh duedtiejeliemasse däärrehtidh, dah guejmieh sijhtieh sjiehteladtedh bihkedassese jih lierehtæjjaøørnegidie faagesne.

12. Healsoe

Dah guejmieh Leah siemes barkedh juktie dihte saemien åålmege aktem seammavyørtegs jih eensie healsoe- jih sosijalefaalenassem åådtje.

Dah guejmieh sijhtieh barkedh raerieh gaavnedh guktie dihte prosjekte "Åarjelsaemien raeriestimmiedienesje healsoe- ji sosijalegyhtjelassine jaarjelsaemien dajvesne" tjåadtjoen sjædta.

13. Raasteregijovnale /gaskenasjovnale laavenjostoe

Dah guejmieh sijhtieh saemien gyhtjelassh Nøørjesne akten gaskenasjovnale aalkoealmetjevuajnose biejedh. Dah guejmieh edtjeh leenigujmie Sveerjen bielesne laavenjostedh juktie dam jaarjelsaemien siebriedahkeevtiedimmiem nænnoestidh jih aktem maahtoejoekedimmiem buektiechtidh.

Dah guejmieh sijhtieh barkedh edtja Interreg-laavenjostoem evtiedidh jih nænnoestidh.

2. Dårjelimmie

Fierhten jaepien edtja tjåanghkoeh høøllestidh reereles jih politihkeles daltesisnie. Dihte aajkoe dej tjåanghkoiejumie lea reektehtse, laavenjostoe jih iktedimmie. Reektehtseboelhke kalenderejaepiem dåerede. Dihte laavenjostoe daan latjkoen tjirrh lea jijtjevyljehke baasisesne seammavyørtegs guejmiej gaskem. Dihte latjkoen ij laavenjostoem heerredh mij ij leah neebnesovveme daennie latjkosne. Sæmies dejstie aamhtesistie latjkosne maehtieh joekehts ulmiem jih prijoritatem utnedh dejtie ovmessie guejmijde.

Latjkoem staerede fierhten njieljien jaepien jih ajve dah guejmieh maehtieh jarkelimmieh darjodh latjkoetjaalegisnie. Maahta latjkoem hiejhtedh 6 aski bieljelimmie.

Fierhte økonomeles diædte, ektiedamme tjirrehtæmman dehtie sjere darjomistie latjkosne, tsihkestahta jijtsh politihkeles gietedimmieh.

Daam latjkoem dorjeme 5 – vijhte tjaaleginie, jih dah guejmieh fiereguhtem utnehte.

Sijjie, biejjie: _____ Sijjie, biejjie: _____ Sijjie, biejjie: _____

Saemiedigkie

Noerhte-Trøøndelaagen fylhkentjielte

Nordlaanten fylhkentjielte

Egil Olli

Presidente

Alf Daniel Moen

Fylkenraerien åvtehke

Odd Eriksen

Fylhkenraerien åvtehke

Sijjie, biejjie: _____

Sijjie, biejjie: _____

Åarjel-Trøøndelaagen fylhkentjielte

Hedmaarkhen fylhkentjielte

Tore O. Sandvik

Fylhken æjvie

Siv Tørudbakken

Fylkenraerien åvtehke

Åarjelsaemien dajve

Dihthe åarjelsaemien dajve lea vijries. Øørnedimmien gaavhtan jìh politihkeles daate akte geerve dajve aktine joekehts årromemaalline jìh infrastruktuvrine. Dah guejmieh leah dannasinie maereles åtneme dam dajvem juekedh golme regijovnine, gosse edtja dajvem buerkiestidh.

Regijovne noerhte

Åarjelsaemien gieledajve Nordlaantesne lea Saltfjellet raejeste noerhtelisnie, fylhkenraasten gåajkoe Noerhte-Trøøndelaagen vøoste åarjene, jìh lea akte bielie dehtie åarjelsaemien ektievoeteste. Dihthe båtsoe lea vihkeles dan saemien kultuvrese daennie dajvesne. Dennie noerhteregijovnesne akte jìjtse saemienskuvle mij lea Aarbortesne, gusnie aaj Sijti Jarngje – Saemien Kultuvrejarngje dan åarjelsaemien dajvese Nordlaantesne. Jarngje tseegkesovvi jaepien 1984 jìh dihthe byøgkeles rihpestimmie lij suehpeden 1987. Guktie nomme jeahta, dle Sijti Jarngje lea dan saemien siebriedahken jarngje. Jarngjen darjoe lea bièvnesh, kuvsjh, kultuvrevaarjelimmie jìh tjøønghkeme, jìh gærjah jìh tjaalegh saemien histovrijen bijre evtiedieh jìh olkese luejhtedh. Sijti Jarngje, ektine Fylhkengærjagætine Nordlaantesne, diedtem åtna dan saemien gærjabussese. Gellie ovnessie siebrieh regijovnesne, goh duedtiesiebrieh, teatere-, jieleme- jìh siejhme kultuvresiebrieh. Dennie åarjelsaemien dajvesne Nordlaantesne øøhpehtimmiem vadta åarjelsaemien gielesne maana- jìh noereskuvledaltesisne Saemienskovlesne, jìh sãemies tjìelten maana-jìh noereskuvline. Jåarhkeskuvlen daltesisnie aaj øøhpehtimmiem saemiengielesne vadta, jìh aaj øøhpehtimmiem saemiengielesne tjìrrehtamme goh kuvlje geerve almetjidie. Akte maanagierte Aarbortesne saemien kultuvre-jìh gieleskreejrehtimmiem faalehte. Dihthe kultuvrejarngje Aarbortesne aktem lihke laavenjostoem åtna, jìh aktem diedtem åtna, dan saemien kultuvrepaarhkese Maajejavresne.

Åarjelsaemien Teatere teateredarjojne giehtele åarjelsaemien dajvesne. Teatere tseegkesovvi jaepien 1985 jìh lea øørnedamme goh akte siebrie gusnie saemieh mah iedtem utnieh teaterisnie leah meatan. Barkoen ulmie lea aktem ihkuve teateregiehteldimmiem tseegkedh åarjelsaemien dajvine Nøørjesne.

Regijovne gaskoeh

Dihthe gaskoeh regijovne dehtie åarjelsaemien dajveste lea åajvahkommes abpe Noerhte-Trøøndelaagen fylhke, bieleden dejtie dajvide Follafjovlen noerhtelisnie jìh E14 'en årjielisnie Skierdesne jìh Meråkerisnie, jìh lissine abpe Fovsennjaarke. Dah saemieh joekoen bårrode årroeminie bijre jarkan abpe fylhkesne. Dajvesne ållesth 6 båtsoesijth. Åarjelsaemieh veasoch dejnie ellen jeanatjommes tjìeltine fylhkesne.

Jìjnjh åarjelsaemien institusjovnh fylhkesne:

Dihthe åarjelsaemien museume Saemien Sijte, Snåasen tjìeltesne, akte vihkeles institusjovne. Daelie institusjovnh goh Saemiedigkie, Duodji Instituhtta, Gaskedajven båtsoetjìelte jìh Båtsoeburriej reereme Noerhte-Trøøndelaagesne sijjiem utnieh Saemien Sijtesne. Daennie regijovnesne lea vihkeles Saemien Sijte åådtje altese mahtoem bigkedh jìh øøhpehtsvoetem evtiedidh, guktie dihthe maahta geajnoem vuesiehtidh dennie åarjelsaemien kultuvre-evtiedimmesne, siebriedahkebigkemisnie jìh jielemeevtiedimmesne, jìh ihke dihthe båtsoe aktem hoksehtimmiekontovrem åådtje. Dah guejmieh tuhtjeh vihkeles aktem saemien gielejarngem tseegkedh daennie dajvesne, Snåasen tjìeltesne.

Åarjelsaemien hearra jìh hearran kontovre åarjelsaemide lea Snåasesne. Åarjel-saemiej skuvle aaj Snåasesne, mij maadthskuvlefaalenassem åtna dejtie voenen åarjelsaemien maanide jìh learohkide mah tjuerieh internatesne årrodh. Skuvle lissine maajhøøhpehtimmiem learohkide vadta, mah aaj maehtieh

boelkhk árrodh skuvlesne jñh internatesne. Aktem áarjelsaemien maanagiertem aaj aalkeme skuvlesne. NRK Sámi Radio aaj Snáasesne.

Dejstie jeatjah faalenassijste dan áarjelsaemien áálmegasse maahta joekoen neebnedh: Kráangke jáarhkeskuvle, mij diedtem átna áarjelsaemien oøhpehtimmiem vedtedh. Lohkehtæjja mij áarjelsaemien gielesne oøhpehte, skuvlesne barka. Akte learohkedáehkie oøhpehtimmiem áádtje áarjelsaemien gielesne, seamma aejkien goh skuvle aaj oøhpehtimmem áarjelsaemien gielesne vadta learohkidie jeatjah jáarhkeskuvline, viehkine guvvietellefovneste.

Kráangken jáarhkeskuvle aaj duedtiem goh jáarhkekuvsje faalehte. Laavenjostosne Duodji Instituhtine jñh vytnesjæjjajgumie dah learohkh maechtieh, gosse kuvsem tjírrehtamme, vielie faageoøhpehtimmiem / lierehtimmiem áádtjodh, dejnie ássjaldahkine 'svennepryøvem' darjodh. Olav Duunen jáarhkeskuvle faalenassem átna báatsoefaagen sisnjelen.

Noerhte-Trøøndelaagen Jolleskuvle, goevtese Lievenge aktem sjiere diedtem átna oøhpehtimmiem faalehtidh áarjelsaemien gielesne jñh kultuvresne jolleskuvledaltesisnie.

Regijovne áarjel

Dihte áarjemes dajve lea Merákeristie noerhtene Engerdalen gáajkoe áarjene jñh Oppdal/Trollheimen jillene, aaj gohtjesovveme Røros-saemien dajve. Dihte dajve váájnoe goh akte iemie regijovne mij aaj sveerjen bieliem faarhmeste, gusnie Rørose akte iemie jarnge.

Jiene-jienebh saemieh Tráantesne sjædta ihke jienebh staaren gáajkoe juhtieh jñh Tráante akte vihkeles oøhpehtimmiestaare jñjñh saemien noeride. Goevten 6.b. 2017 lea 100 jaepieh mænngan Tráante lij dihte sijjie dan ellen voestes saemien jaepietjáanghose. Tráanten tjielte lea nænnoestamme aktem moenehtsem nammoehtidh mij edtja heevetimmiejaepiem soejkesjidh jñh gyhtjelassigumie barkedh ektiedamme dan ”Saemien tjehtjelasse Tráantesne”.

Dihte báatsoe dam bøøremes illedahkem átna abpe laantesne daennie dajvesne, jñh nuepie gáavnese aarvoesjugniedimmiem lissiehtidh. Áarjel-Trøøndelaage/Hedmaarhken báatsoeburriej-reereme kontovrem átna Rørosesne. Dah lihkes goevtesh dejtie støøremes saemien siebride (NRL jñh NSR) dovne Hedmaarhkem jñh Áarjel-Trøøndelaagem geptjieh.

Ij leah naan institusjovnh mij lea Saemiedigkien nuelesne daennie regijovnesne. Rørosen jáarhkeskuvle, Rørosmuseet jñh lihkes byjjenimmiejarng Elgæsne jñh Praahkesne leah vihkeles ektievoeth, juktie fylhkentjijelti jñh tjijelti diedtem dan dienesjefaalenassese gorredidh dejtie saemide dajvesne.

Elgá skuvle Engerdalen tjieltesne Hedmaarhkesne, lea akte vaeniejuekeme maanaskuvle aktine oøhpehtimmiefaalenassine nøørjen jñh saemien learohkidie. Saemiedigkie aktem gieleskreejrehtimmieprosjektem Elgá skuvlese vedti, juktie áarjelsaemien gielem jealajidh. Prosjekte eelki tjaktjen 2001, jñh orriji gjiren 2006. Prosjekteboelhken aktem byjresem tseegki dan áarjelsaemien oøhpehtæmman Elgæsne, jñh desnie tjielkesti daerpies gieleskreejrehtimmieprosjektem jñh faagide vijriebasse evtiedidh jñh vielie dotkedh. Vierhtiejgumie staateste, Saemiedigkeste jñh Hedmaarhken

fylhkentjælteste, Elgå skuvle dam prosjektem guhkiedi aktene 3-jaepien boelhkesne. Elgå skuvle aaj barkeminie learoeverhtievtiedimmine årjelsaemien learohkiedie, jih lissine prosjektevierhtieh åådtjeme edtja terminologijem evtiedidh siebriedahkefaagesne.

Praahken byjjenimmie- jih lihkesjarnge Rørosesne lea prosjekten ”Sørsamisk opplæring ved heimeskolen” tjirrh nammoehtamme goh akte dejstie golme vierhtieskuvlijste (Aarborte jih Snåase) mij diedtem åtna saemien øøhpehtæmman årjelsaemien dajvesne. Daan biejjien Praahke saemien- jih aamhteseøøhpehtimmiem åtna saemien learoesoekjesjen mietie, jih jeatjah maadskuvlh fylhkesne viehkehte.

Rørosen jårhkeskuvle diedtem åtna dan seammaleejns øøhpehtæmman mij lea Åarjel-Trøøndelaagesne. Learohkh mah øøhpehtimmiem saemiengiesne utnieh leah njieljiengieth sjidteme dej minngemes 5 jaepiej. Daan jaepien skuvle øøhpehtimmiem vadta 11 skuvlide 3 ovmesse fylhkine jih lea dan åvteste akte vierhtieskuvle årjelsaemien dajvesne.

Ihke vielie darjomh sjidti, jih dannasinie daerpies dejtie øøhpehtimmiefaalenasside buerebelaakan sjiehteladtedh, Aajege samien gieles- jih maahtoearnge tseegkesovveme jaepien 2005. Dihte jarnge bøøti mænngan dihte prosjekte ’Rørossamisk opplæringsprogram’ orriji. Aajegen darjoe lea gellielaaketje, jih åajvahkommes gielebarkoen jih saemien øøhpehtimmiefaalenassi bijre gaajhkene daltesinie, jih aaj nedteviermiebigkeme jih bievnesebarkoe. Dihte jarnge lea Rørosen jårhkeskuvlesne, jih dah aajhterh leah Åarjel-Trøøndelaagen fylhkentjælte, Hedmaarhken fylhkentjælte jih æjvietjælte Rørose. Dah aajhterh jih Saemiedigkie beetnehvierhtieh giehteldæmman daarjoeh. Lissine dieneste båata gosse dienesjh, øøhpehtimmiem saemien gielesne jih lijkieprosjekth duaka. Uvtemes diedtem åtna dan Rørossaemien dajvese, bene jarnge dienesjh aaj vijriebasse deallehte.

Rørosmuseet diedtem åådtjeme Åarjel-Trøøndelaagen fylhkentjælteste edtja saemien kultuvrearpiem gorredidh jih saarnodh regijovnesne, jih akte ihkuve faagebarkije tseegkesovveme jaepien 2002 raejeste. Glomdalsmuseet Hedmaarhkesne aktem jienebekultuvrelle daejreme- jih maahtoearngem goh prosjekte. Gåabpegh museumh leah meatan dennie nasjovnale museumnedteviermesne dejtie museumidie mah diedtem utnieh saemien kultvrehistovrijese. Åarjel-Trøøndelaagen fylhkegærjagætje diedtem åtna dan gærjabussefaalenassese årjene jih lååjkedimmie lissehte. Barkeminie dejnie maaksojne aktede orre gærjabusseste Åarjel-Trøøndelaagesne.

Tjåanghkan daah institusjovnh akte maereles byjrese. Dihte saemien åålmege dajvesne lea vaajtelamme vielie funksjovnh tjøøngkedh aktene tjåenghkies kultuvre,- maahtoe – jih jielemejarngesne, guktie buektehte dam dåaresthfaageles byjresem bøøremeslaakan nuhtedh.